

УДК 327:94(73+477)«1990/2024»

DOI: 10.24144/2078-1431.2025.1(34).55-68

Юрій Мателешко,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5327-8354>

МІЖНАРОДНИЙ ФОНД «ВІДРОДЖЕННЯ» ЯК СКЛАДОВА СВІТОВОЇ МЕРЕЖІ ФУНДАЦІЙ ВІДКРИТОГО СУСПІЛЬСТВА: НАПРЯМИ, ОСОБЛИВОСТІ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ (1990–2024)

У статті проаналізовано діяльність Міжнародного фонду «Відродження» (МФВ), зокрема напрями, особливості та результати його активності в Україні протягом 1990–2024 рр. Вплив МФВ як складової Фундацій відкритого суспільства характеризується крізь призму американської «м'якої сили», що сприяє процесам становлення демократичних інститутів та громадянського суспільства в країні. Особливу увагу приділено ключовим в історії незалежної України подіям 2004, 2014 та 2022 рр., що мали суттєвий вплив як на розвиток країни, так і на діяльність МФВ. Так, Помаранчева революція та Революція Гідності дали поштовх для впровадження важливих демократичних перетворень, здійсненню яких активно сприяв Фонд. Крім того, події 2014 р. (анексія Криму та війна на Донбасі), а особливо 2022 р. (повномасштабне вторгнення РФ), вплинули на часткову зміну пріоритетів діяльності МФВ та впровадження ним нових напрямів, пов'язаних, зокрема, із гуманітарною, правовою та психологічною підтримкою постраждалих від війни.

Ключові слова: Міжнародний фонд «Відродження», Фундації відкритого суспільства, Україна, Сполучені Штати Америки, демократія, громадянське суспільство, «м'яка сила».

The purpose of the article is to find out the features, directions, and results of the International Renaissance Foundation's activities in Ukraine, as well as to distinguish the key phases of its activity during 1990–2024. The research methodology includes problem-chronological, comparative-historical, and typological methods. The theoretical basis of the article is based on the concept of soft power implemented through state and non-state institutions. The scientific novelty lies in the comprehensive and chronologically broad study of the activities of the International Renaissance Foundation in Ukraine based on primary sources.

Conclusions. The International Renaissance Foundation is the institutional embodiment of American soft power in Ukraine, which has had favorable ground in both Ukrainian society and government institutions throughout the entire period of independence. The main areas of the IRF activity in Ukraine are: 1) strengthening the influence of open (civil) society; 2) protecting human rights and freedoms; 3) develop-

ing democratic procedures and institutions, including by increasing the responsibility and transparency of government; 4) supporting independent media; 5) promoting the country's European integration. For the Foundation, which has been accompanying the process of becoming an independent Ukraine since 1990, the events of 2004, 2014, and 2022 were some of the key phases of its activities. The Orange Revolution and the Revolution of Dignity impetus the introduction of significant democratic reforms, the implementation of which was actively promoted by the International Renaissance Foundation. In addition, the military events of 2014, especially 2022, influenced a partial change in the priorities of the IRF's activities and the introduction of new areas related particularly to humanitarian and legal support for war victims. The main result of the International Renaissance Foundation's soft influence (and other similar organizations of democratic countries) can be considered the spread of Western political values among the Ukrainian population and the formation of democratic institutions and civil society in Ukraine.

Keywords: International Renaissance Foundation, Open Society Foundations, Ukraine, United States of America, democracy, civil society, soft power.

Постановка проблеми. Одним із впливових акторів американської «м'якої сили» є недержавні організації, які загалом мають досить схожі цілі, пов'язані із просуванням ідей демократії та громадянського суспільства в усьому світі, що відповідає інтересам США як глобальної держави. Україна, яка з самих початків незалежності обрала західний вектор розвитку, займає важливу роль у стратегіях американських інституцій «м'якого» впливу, що вже три з половиною десятиліття супроводжують процеси розбудови країни. За масштабами діяльності та обсягом фінансування однією з найбільш впливових серед них є Міжнародний фонд «Відродження» (МФВ), який є частиною світової мережі Фундацій відкритого суспільства Джорджа Сороса. Дослідження його активності дозволяє глибше зрозуміти чинники, що впливали на процес становлення в країні громадянського суспільства та демократичного врядування, а також формування позитивного іміджу Заходу (і США зокрема) серед українського населення.

Аналіз досліджень і публікацій. Діяльність МФВ в Україні ще не була предметом окремого дослідження. Окремі аспекти цієї тематики висвітлено в аналітичній доповіді «Іноземні недержавні фонди в Україні: напрями та масштаби діяльності», де дуже коротко проаналізовано активність Фундацій відкритого суспільства в Україні протягом 2011–2018 рр. [1, с. 13, 16–17]. Слід зазначити, що в медіадискурсі нерідко діяльність фондів Дж.Сороса оцінюється поверхово та маніпулятивно, зокрема крізь призму таких стереотипних понять, як «соросята» та «грантоїди». Інколи оціночні судження присутні у наукових та аналітичних працях, де звертається увага на потенційну небезпеку «соросівських» фондів для держав [17, с. 64], зокрема в контексті так званих «кольорових революцій» [23]. Автори більш серйозних досліджень не знаходять доказів того, що діяльність фундацій Дж.Сороса має негативний, дестабілізуючий вплив на країни, а також робить суттєвий внесок у розвиток відкритих суспільств [20, с. 12].

Основна джерельна база дослідження включає річні звіти Міжнародного фонду «Відродження», а також матеріали його офіційної вебсторінки (повідомлення, статистичні дані, стратегії, заяви тощо).

Мета дослідження — з'ясувати особливості, напрями та результати діяльності Міжнародного фонду «Відродження» в Україні, а також виокремити ключові фази його активності протягом 1990–2024 рр.

Виклад основного матеріалу. Світова мережа Фондацій відкритого суспільства (Open Society Foundations) була створена американським філантропом Джорджем Соросом, який віддав понад 32 млрд дол. своїх статків на фінансування її роботи. Значний вплив на становлення його поглядів мала філософія Карла Поппера, який у своїй книзі «Відкрите суспільство та його вороги» стверджував, що суспільства можуть процвітати лише тоді, коли вони допускають демократичне врядування, свободу вираження поглядів і повагу до прав особистості. [24]. Ці уявлення стали своєрідним ідейним ядром Фондів відкритого суспільства, що працюють над просуванням демократії, прав людини, рівності та справедливості.

Глобальна робота заснованої Дж.Соросом мережі благодійних фондів, партнерів і проектів у понад 100 країнах зосереджена на чотирьох основних сферах:

- 1) права, свободи та гідність людини;
- 2) демократична практика та відповідальна влада;
- 3) справедливість і протидія національній та глобальній нерівності;
- 4) спільне майбутнє та пошук вирішення проблем людства [21].

Україна є складовою цільового регіону Європа та Центральна Азія, де Дж.Сорос розширив свої зусилля з підтримки демократичного розвитку та громадянського суспільства після розпаду соціалістичного табору та Радянського Союзу [18]. Так, ще до падіння Берлінської стіни Відкрите суспільство встановило свою присутність у Польщі, Україні та Росії. Протягом наступних п'яти років Фонди відкритого суспільства створили мережу своїх представництв в країнах Балтії, Албанії, Болгарії, Чехії, Казахстані, Киргизстані, Молдові, Румунії та Словаччині [19].

Міжнародний фонд «Відродження» як складову глобальної мережі Фондацій відкритого суспільства було засновано 8 квітня 1990 р. Крім Дж.Сороса, до його створення були причетні Б.Гаврилишин, І.Дзюба, Б.Олійник, Д.Павличко та інші відомі українці. Саме вони напрацювали ідею Фонду та запропонували його унікальну назву, що символізує трансформацію і відродження України на основі чотирьох головних цінностей: гідність, справедливість, включеність і відповідальність. [3]. За роки функціонування «Відродження» його базові завдання залишалися незмінними: розвивати в Україні демократичні цінності та відкрите суспільство, де кожна людина почуває себе гідно, громадяни включені в державні справи, а влада є прозорою та відповідальною [4]. У 2015 р. Фонд отримав премію Open Society Prize, яку Центральноевропейський університет (Будапешт) вручає за розвиток і просування ідей відкритого суспільства [3].

Підтримуючи розвиток громадянського суспільства, «Відродження» надає гранти для українських громадських організацій та благодійних фо-

ндів, які є політично-, партійно- та релігійнонезаангажованими. Оскільки фундація просуває культуру включеного співробітництва між громадянами та державою, її співпраця з державними органами здійснюється за посередництва громадських організацій. МФВ є своєрідною платформою для діалогу та консолідації громадськості, співпраці зі сферою публічної політики, спільної адвокації та просування цінностей відкритого суспільства. [14]. Досі є чинним Указ Президента України «Про Міжнародний фонд «Відродження» від 13 червня 1994 р., за яким міністерства та інші органи державної виконавчої влади мають сприяти діяльності МФВ та його регіональним відділенням, зокрема у вирішенні питань матеріально-технічного та інших видів забезпечення [16].

Фонд має багаторівневу систему ухвалення рішень, що покликана унеможливити зловживання. Рішення про (не)підтримку проекту ухвалює незалежна експертна рада, після чого воно узгоджується з Правлінням та підписується директором. Останній займається операційним управлінням фундації, а ключові стратегічні рішення ухвалює Правління — група з 7 публічних інтелектуалів, які змінюються кожні три роки. В різний час до складу Правління входили І.Дзюба, О.Забужко, Р.Чубаров, Є.Глібовицький, А.Курков, О.Пасхавер та ін. [3].

Діяльність «Відродження» відбувалася під час становлення незалежної української держави та певною мірою супроводжувала цей процес. У 1990-х рр. фундація мала п'ять офісів у Києві, Львові, Одесі, Донецьку та Сімферополі, в яких працювало понад 100 працівників [3]. У 1991 р. МФВ започаткував першу в Україні масштабну програму обміну творчими ідеями та практичним досвідом між країнами Центральної та Східної Європи «Схід-Схід: партнерство без кордонів», яка включала стажування та обміни науковців, вчителів, експертів та студентів. У 1993 р. було засновано «соросівський» Центр сучасного мистецтва при НаУКМА — перший центр сучасного мистецтва в Україні, навколо якого гуртувалась нова генерація українських митців. Тоді ж було започатковано підтримку перших незалежних ЗМІ, зокрема УНІАН. У середині 1990-х рр. МФВ фінансово підтримав відправку українських науковців у першу антарктичну експедицію на станцію «Академік Вернадський». У цей час було започатковано програми, пов'язані із соціальною адаптацією та перекваліфікацією колишніх військовослужбовців (після масових скорочень в українській армії), а також із посиленням гендерної рівності (захист прав жінок, усунення їх дискримінації, формування гендерної політики, розширення участі жінок в ухваленні політичних рішень тощо) [4]. Також працівники Фонду активно працювали над інтеграцією кримських татар в українське суспільство. На тлі гострої нестачі державного фінансування в 1990-х рр. фундація підтримала українську науку та університети шляхом надання науковцям, викладачам та студентам так званих «соросівських стипендій». Багато малих грантів надавалося також представникам української культури (письменникам, творчим колективам, музичним гуртам та ін.). Одним з таких гуртів-грантерів став «Океан Ельзи», який у 1996 р. за кошти МФВ купив перші професійні інструменти [3].

У кінці 1990-х рр. Фонд сприяв проведенню першого в Україні екзит-полу під час парламентських виборів, а також реформуванню пенітенціарної системи з метою її демократизації та гуманізації згідно з міжнародними стандартами. У 2002 р. за його фінансової підтримки було започатковано «Громадське радіо» — першу незалежну «розмовну» радіостанцію в країні. Того ж року за сприяння «Відродження» створено Незалежну медіа-профспілку України (НМПУ), яка стала першою незалежною всеукраїнською профспілкою організацією працівників медіасфери [4]. В рамках видавничої програми Фонду протягом 1993–2010 рр. було підтримано український переклад і видання більше ніж 600 класичних і сучасних праць з історії, філософії, економіки, соціології, політології та ін. [3]

У 2004 р. відбувся сплеск громадсько-політичної активності в Україні, викликаній масовими фальсифікаціями під час президентської виборчої кампанії. В цей час МФВ приділив значну увагу підтримці громадських ініціатив, спрямованих на проведення вільних та чесних виборів. Так, у межах програми «Посилення впливу громадянського суспільства» були підтримані проекти, спрямовані на здійснення незалежного аналізу програм кандидатів у президенти, налагодження системи неупередженого інформування виборців про перебіг виборчої кампанії, моніторинг порушень виборчого законодавства тощо. Фонд фінансував ініціативи, пов'язані, зокрема, з підтримкою спостережних коаліцій громадських організацій, моніторингом висвітлення виборчої кампанії в медіа, проведенням екзит-полів та інформаційно-просвітницьких кампаній, консолідацією громадянського суспільства, а також діяльністю громадських рад в українському парламенті [6]. Така робота продовжувалася і в наступні після Помаранчевої революції роки. Так, у 2005 р. МФВ започаткував ініціативу «Усвідомлений вибір 2006», завдяки якій українські громадські організації розпочали широку кампанію сприяння формуванню усвідомленого вибору громадян під час парламентських та місцевих виборів 2006 р. [7, с. 4].

У річному звіті за 2005 р. Фонд підсумував свої фінансові витрати за 1990–2005 рр.: протягом цього періоду загальна сума грантів становила понад 89 млн дол. США, що були надані численним неурядовим організаціям, а також освітньо-науковим, просвітницьким та іншим закладам [7, с. 2].

У 2005 р. відбулося законодавче закріплення зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО), розробкою та апробацією якого займався Центр тестових технологій Міжнародного фонду «Відродження» спільно з Міністерством освіти і науки України [4]. За допомогою ЗНО, яке починалося як власний проєкт МФВ [3], тисячі корупційних схем втратили актуальність, а випускники змогли вступати у вищі лише завдяки власним знанням. З початку 2010-х рр. фундація підтримує проєкти впровадження інклюзивної освіти в Україні, що дозволяє реалізовувати право на освіту дітей з особливими потребами шляхом їх навчання в загальноосвітніх школах. Також МФВ сприяв реалізації ідеї «Нової української школи» (НУШ), зокрема шляхом підтримки у 2017 р. Школи тренерів (для навчання вчителів), яку проводила громадська організація «Освіторія» у співпраці з МОН України [4].

Важливими стали ініціативи, пов'язані із запобіганням корупції в органах влади. У 2007 р. Фонд підтримав відкриття першого в Україні «прозорого офісу» — Центру надання адміністративних послуг (ЦНАП) у Вінницькій міській раді. Фундація також сприяла розкриттю закритої урядової інформації. За підтримки «Відродження» у 2008 р. було створено перше незалежне бюро журналістських розслідувань «Свідомо», діяльність якого має на меті висвітлення випадків незаконної діяльності влади. МФВ активно підтримував приєднання України до Ініціативи прозорості у видобувних галузях (EITI) у 2009 р. У 2010 р. Міжнародний фонд «Відродження» сприяв започаткуванню журналістського руху «Стоп цензурі», цілі якого передбачають відстоювання свободи слова, а також запобігання встановленню цензури в Україні, перешкоджанню професійній діяльності журналістів та порушенню професійних стандартів при висвітленні суспільно-політичних питань [4].

У середині 2000-х рр. Фонд створив перші центри безкоштовної правової допомоги ромському населенню, а згодом взяв активну участь у розробці ухвалених у 2011 р. законів «Про безоплатну правову допомогу» та «Про доступ до публічної інформації», що передбачали право всіх українців на отримання безоплатної правової допомоги від держави та відкритість інформації про діяльність влади [4].

На початку 2010-х рр. МФВ долучився до розвитку паліативної допомоги в Україні, запустивши кампанію «СТОРБіль», що передбачала допомогу важкохворим, які потребують знеболення для полегшення симптомів невиліковних хвороб. Одним з результатів цієї кампанії стала реєстрація таблетованого морфіну, що полегшило життя тисячам важкохворих українців. У 2013 р. почав діяти перший в Україні Дитячий центр паліативної допомоги на Прикарпатті, а також перший у східній Україні тренінговий центр у Харкові, де медичних працівників навчають надавати паліативну допомогу [4]. Цей напрям діяльності «Відродження», що реалізується через програму «Громадське здоров'я», залишається актуальним і в наступні роки.

Протягом 2013–2014 рр. діяльність Фонду була зумовлена необхідністю реагування на нові виклики. Зокрема у 2013 р. «Відродження» підтримало громадські ініціативи Майдану, зокрема ініціативу «Євромайдан-SOS». Під час активної фази Революції Гідності фундація надавала кошти на лікування та реабілітацію сотень постраждалих майданівців. У 2014 р. Фондом було створено центри допомоги учасникам антитерористичної операції (АТО) та внутрішньо переміщеним особам (ВПО), які надавали правову підтримку з питань набуття статусу учасника бойових дій, доступу до безкоштовного лікування, отримання соціальних пільг тощо [4]. В рамках програмної ініціативи «Права людини та правосуддя» особлива увага приділялася правовій допомозі на звільнених територіях, захисту прав жителів Криму, а також документуванню порушень прав людини [8, с. 12–16]. Реагуючи на нові виклики, у вересні 2014 р. «Відродження» започаткувало нову програму — «Громадські ініціативи Нової України», метою якої стало посилення організаційної, комунікаційної та адвокацій-

ної спроможності локальних ініціатив громадян (зокрема волонтерських), що виникли під час акцій протесту 2013–2014 рр., а також створення передумов для громадянського діалогу, порозуміння та примирення в Україні. Задля ефективної реалізації цих цілей були відкриті регіональні представництва МФВ в Одесі, Харкові та Львові [8, с. 52–53].

Загалом протягом 2014 р. було підтримано 486 проєктів на загальну суму 103 млн грн. Причому річний бюджет фундації, крім Києва, був розподілений по всіх регіонах України. Найбільше фінансування отримали два напрями — «Демократична практика» та «Громадське здоров'я» [8, с. 10–11]. Потрібно зазначити, що загальна сума фінансування проєктів (475) у 2015 р. була майже удвічі більшою — 198,8 млн. грн. [9, с. 68]. Загалом за 25 років своєї діяльності МФВ витратив більше 181 млн дол. США на підтримку своїх програм, до яких було залучено понад 55 тис. осіб та організацій в 517 населених пунктах України [9].

Головною ознакою чотирирічного циклу роботи Фонду протягом 2014–2017 рр. було використання вікна можливостей для змін після Революції Гідності. МФВ намагався реалізувати це шляхом посилення впливу громадянського суспільства на всі суспільно значущі сфери, а також підтримуючи реформи, запит на які виразно сформувався на Майдані й у численних громадських ініціативах після нього [10, с. 7].

Засновник та ідейний натхненник Фундації відкритого суспільства Дж.Сорос зазначав, що Нова Україна прагне стати повною протилежністю деморалізований та обтяжений корупцією старій Україні. Причому ця трансформація стала цінним досвідом для представницької демократії, який базується на шляхетному пориві згуртованих людей, які бажають відкрити свою націю для демократії та Європи [8, с. 6]. Дж.Сорос підкреслював, що Україна, захищаючи себе від агресора — путінської Росії, захищає також цінності та принципи, на яких побудовано ЄС [22]. За ініціативи засновника Фонду в 2014 р. були створені Стратегічні дорадчі групи, метою яких було надання фахової підтримки українському уряду в якісній розробці документів ключових реформ (антикорупційної, адміністративно-територіальної (децентралізації), охорони здоров'я, освіти, енергетики, агропромисловості та ін.). До роботи цих груп долучилися як українські, так й іноземні експерти та консультанти (більше 100 осіб). Багато положень, запропонованих останніми, увійшло до Коаліційної угоди парламентської більшості та до Програми дій Уряду [8, с. 60]. У результаті роботи Стратегічних дорадчих груп було розроблено понад 80 законопроєктів, з яких 35 було схвалено українським парламентом [9, с. 17].

Фонд та його грантери долучилися до розробки ухвалених у 2014 р. важливих антикорупційних законів, зокрема «Про здійснення державних закупівель» та «Про запобігання корупції» [8, с. 31–32]. Фундація також стала одним із фундаторів Українського кризового медіа центру (УКМЦ), який надає інформацію про події в Україні та загрози і виклики національній безпеці. Згодом ця організація перетворилася в один із ключових інформаційних майданчиків громадянського суспільства та місце для обговорення реформ. Після завершення Революції МФВ та його грантери

були залучені до започаткування антидискримінаційного Індексу корпоративної рівності (дослідження корпоративної політики, правил та практик українського бізнесу щодо заборони дискримінації на робочому місці та підтримки рівності й розмаїття). У 2015 р. фундація підтримала ухвалення закону «Про відкритість використання публічних коштів» (витрат державних органів та місцевого самоврядування) і запуск сервісу E-data. З 2016 р. почалась реалізація Ініціативи з розвитку аналітичних центрів (TTDI), що покликана підвищити якість ухвалення рішень органами влади через зростання довіри до аналітичних центрів та зміцнення їхньої ролі у процесі ухвалення рішень. Підтримка «Відродженням» благодійного фонду «Пацієнти України» у 2017 р. забезпечила постійний громадський контроль за прозорістю, підзвітністю та ефективністю використання бюджетних коштів у галузі охорони здоров'я. Своєрідним підсумком чотирирічної роботи Фонду стало отримання Україною безвізу з ЄС, за сприяння якому виконавчий директор «Відродження» О.Сушко в 2017 р. отримав державний орден «За заслуги» III ступеня [4].

Протягом 2017 р. Фонду вдалося профінансувати понад 460 проєктів на суму 237,5 млн грн. у рамках 6 програм: демократична практика, права людини та правосуддя, європейська програма, здоров'я громадян, ромська програма, громадські ініціативи нової України (з червня 2018 р. — соціальний капітал) [10, с. 12, 14]. За цей період МФВ підтримав 276 організацій, найбільшими грантерами з яких стали: Інститут аналітики та адвокації, аналітичний центр DiXi Group, Агенція журналістики даних, Експертний центр з прав людини, Центр «Нова Європа», Асоціація сприяння самоорганізації населення, Українська фундація правової допомоги, Експертний центр «Аналітика, супровід, консалтинг реформ», Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, Регіональний центр прав людини [10, с. 14–15].

Загальноукраїнська діяльність Фонду, крім Києва, забезпечувалася чотирма його регіональними представництвами, що охоплювали визначені області: Західноукраїнським у Львові (Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька, Закарпатська, Волинська, Рівненська області), Південноукраїнським в Одесі (Одеська, Миколаївська, Херсонська області), Східноукраїнським у Харкові (Харківська, Луганська, Сумська, Полтавська, Донецька області (крім м. Маріуполь)), Придніпровським у Дніпрі (Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська області та м. Маріуполь) [10, с. 13].

У 2020 р. Фонд підбив підсумки своєї тридцятирічної діяльності в Україні. За цей час він підтримав більше 11 тис. проєктів на суму понад 320 млн дол. [11, с. 3]. Сам 2020 рік для «Відродження» теж став досить продуктивним: було витрачено 328,6 млн грн. на фінансування 581 проєкту, який реалізовували 386 організацій. Найбільшими грантерами Фонду цього року стали Українська фундація правової допомоги, Благодійний фонд «Пацієнти України», Експертний центр з прав людини, «Інтерньюз-Україна» та екологічні організації, що отримали інституційну підтримку [11, с. 4]. Окремим напрямом роботи МФВ у 2020 р. стало подолання на-

слідків пандемії COVID-19 в Україні. Проекти Фонду, пов'язані з цією надзвичайною ситуацією, передбачали реалізацію досить широкого діапазону цілей — від забезпечення лікарів та клінік до поширення перевіреної медичної інформації через ЗМІ [11, с. 7–9].

Після початку повномасштабної російсько-української війни Фонд частково видозмінює свої пріоритети та діяльність відповідно до нових викликів, які постали перед Україною та її суспільством. Зокрема, один з головних акцентів робиться на допомогу, пов'язану з виживанням, безпекою, стійкістю та відновленням. У перші місяці війни головні зусилля «Відродження» були зосереджені на допомозі вразливим верствам населення, волонтерському руху та українським захисникам. Тимчасово основною базою МФВ став західний офіс у Львові, в той час як у його київських приміщеннях розташовувалися медики-волонтери. В середині квітня була відновлена повноцінна робота головного київського офісу. Протягом першого тижня великої війни фундація повністю перебудувала свою програмну роботу, виходячи з трьох головних цілей, спрямованих на минуле, теперішнє і майбутнє: допомога постраждалим від війни; збереження в країні демократії та громадянського суспільства; турбота про майбутнє України після її перемоги. [12, с. 2, 4].

У перші тижні повномасштабної війни Джордж і Алекс Сороси заявили: «Ми ніколи не залишимо Україну», — і суттєво розширили свою благодійну місію в країні, що здійснюється через МФВ. Загальний бюджет грантових та операційних проектів Фонду 2022 р. був найбільшим за всю його історію — 18,7 млн дол. США. Для порівняння: кошторис попереднього, 2021, року був на 102% меншим. Кількість підтриманих організацій або установ (581) та проектів (811) також стала найбільшою з 2002 р. [12, с. 2, 5]. Майже третина проектів реалізовувалися шляхом прямих закупівель — організації чи установи подавали інформацію про свої потреби, а МФВ закуповував необхідні товари. Більшість коштів була витрачена на програму «Гуманітарна солідарність» та різні екстрені ініціативи, пов'язані з війною (допомога захисникам, волонтерам, цивільним тощо) [12, с. 6].

Допомога тим, хто найбільше постраждав від війни, — була одним з наскрізних пріоритетів протягом усього 2022 року. Фонд допомагав евакуювати цивільне населення з небезпечних регіонів та облаштовував для них прихистки. Разом з міжнародними партнерами «Відродження» долучилося до надання гуманітарної допомоги, що стало новим напрямом діяльності фундації. Також докладалися зусилля для адаптації внутрішньоопереміщених осіб в Україні та біженців у країнах ЄС. Особлива увага приділялася психологічній та правовій допомозі, яку отримали десятки тисяч осіб (ВПО, родини воїнів, сім'ї загиблих військових та цивільних). [12, с. 7].

У своїх пріоритетах на 2023–2024 рр. фундація, зберігаючи відданість своїм базовим ціннісним орієнтаціям на демократію, права людини і відкрите суспільство, зосереджується навколо головної цілі — допомогти Україні перемогти у війні. Відповідно до цього ключовими стратегічними завданнями МФВ є:

- 1) збереження та підтримка стійкої демократії в Україні;
- 2) досягнення цілей європейської інтеграції країни;
- 3) забезпечення інклюзивного та людиноцентричного відновлення України, допомога ветеранам війни та переміщеним особам;
- 4) просування правосуддя та притягнення Росії до відповідальності за агресію і воєнні злочини;
- 5) розширення міжнародної солідарності з Україною та посилення її глобальної присутності;
- 6) використання українського досвіду для протидії світовому авторитаризму [14; 15].

У 2023 р. Фонд започаткував нову програму — «Громадянська стійкість», що пов'язана з правами і потребами військовослужбовців, ветеранів, а також осіб і родин, постраждалих внаслідок війни [13, с. 3]. Програма «Громадське здоров'я», що до цього часу була в структурі МФВ, з початку 2023 р. запрацювала як окрема благодійна організація «Здорові рішення для відкритого суспільства» [2]. Підтримка Фондом організацій громадянського суспільства у 2023 р. стала найбільшою за всю його 33-літню історію і становила 653 млн грн. (393 проекти, 236 організацій-грантерів). Надані кошти за програмами були розподілені наступним чином: «Громадянська стійкість» — 26,5 %, «Європа і світ» — 25,2 %, «Демократія і належне врядування» — 21,3 %, «Соціальний капітал» — 14,5 %, «Права людини та правосуддя» — 12,6 %. [13, с. 4]. До цих п'яти програм у 2024 р. була додана нова — «Європейське відродження», мета якої полягає у сприянні інклюзивному, підзвітному, екологічному та розумному відновленню України як країни, що керується європейськими цінностями та принципами. Це завдання МФВ реалізовує спільно з ЄС у рамках просування європейської інтеграції України [5].

Загалом за 34 роки своєї діяльності Міжнародний фонд «Відродження» вклав у розвиток України 365 млн дол., з яких більше 35 млн дол. витрачено з початку повномасштабного вторгнення Росії. За цей час Фондом було підтримано близько 20 тис. проектів (1200+ проектів — з початку повномасштабної війни). Сьогодні роботу МФВ забезпечують 43 спеціалісти у київському та львівському офісах [4].

Висновки. Таким чином, Міжнародний фонд «Відродження» є інституційним уособленням американської (та західної загалом) «м'якої сили» в Україні, що за весь період незалежності мала сприятливий ґрунт як серед українського суспільства, так і владних структур. Головними напрямками діяльності МФВ в Україні є: 1) зміцнення впливу відкритого (громадянського) суспільства; 2) захист прав та свобод людини; 3) розвиток демократичних процедур та інституцій, зокрема шляхом підвищення відповідальності та прозорості влади; 4) підтримка незалежних ЗМІ; 5) сприяння європейській інтеграції країни. Крім того, в різні періоди активність «Відродження» охоплювала такі сфери, як наука, освіта (зокрема інклюзивна), мистецтво, гендерна рівність, захист національних (етнічних) меншин, охорона здоров'я та ін. Варто підкреслити важливу роль Фонду в подоланні наслідків пандемії COVID-19 в Україні.

Міжнародний фонд «Відродження» протягом тривалого часу мав досить розгалужену систему управління в Україні, до якої входили п'ять офісів, що охоплювали всі регіони країни. По мірі окупації РФ українських територій кількість відділень та їхніх співробітників поступово зменшувалась (з понад 100 до близько 40 чоловік). Головною цільовою групою впливу Фонду є українські громадські активісти, об'єднані в неурядові організації, активність яких охоплює як різні групи населення, так і владні інституції.

Для МФВ, який з 1990 р. супроводжує процес становлення незалежної України, одними з ключових фаз діяльності стали події 2004, 2014 та 2022 рр. Помаранчева революція та Революція Гідності дали поштовх для впровадження важливих демократичних перетворень, здійсненню яких активно сприяв Фонд. Крім того, воєнні події 2014 р., а особливо 2022 р., вплинули на часткову зміну пріоритетів діяльності МФВ та впровадження нових напрямів, пов'язаних, зокрема, із гуманітарною та правовою підтримкою постраждалих від війни. Крім того, після 24 лютого 2022 р. обсяги фінансування його програм суттєво зростають.

Головним результатом «м'якого» впливу Міжнародного фонду «Відродження» (як і низки інших схожих організацій) можна вважати поширення західних ліберально-демократичних цінностей серед українського населення, а також становлення в країні інститутів демократії та громадянського суспільства. Все це є необхідною передумовою європейської інтеграції України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бураковський І. Іноземні недержавні фонди в Україні: напрями та масштаби діяльності: аналітична доповідь / І.Бураковський, Є.Ангел, В.Кравчук, С.Юхименко. Київ: ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій», 2018. 65 с.
2. Кульчицький С. Структура Міжнародного фонду «Відродження» у 2023. *Міжнародний фонд «Відродження»*. 2023, 28 лютого. URL: <https://www.irf.ua/structura-fondu-2023/>
3. Кульчицький С. 33 факти про Міжнародний фонд «Відродження». *Міжнародний фонд «Відродження»*. 2023, 8 квітня. URL: <https://www.irf.ua/33-fakty/>
4. Міжнародний фонд «Відродження». Про нас. URL: <https://www.irf.ua/about/>
5. Міжнародний фонд «Відродження». Програми. URL: <https://www.irf.ua/programs/>
6. Міжнародний фонд «Відродження». Річний звіт 2004. URL: https://www.irf.ua/files/ukr/projects_re_810_ua_ar_2004.html
7. Міжнародний фонд «Відродження». Річний звіт 2005. URL: https://issuu.com/irf_ua/docs/annual_report_2005
8. Міжнародний фонд «Відродження». Річний звіт 2014. URL: https://www.irf.ua/content/files/annual_report_2014_ua_r.pdf
9. Міжнародний фонд «Відродження». Річний звіт 2015. URL: https://www.irf.ua/content/files/irf_report_2015_f.pdf

10. Міжнародний фонд «Відродження». Річний звіт 2017. URL: https://www.irf.ua/content/files/annual_report_2017.pdf
11. Міжнародний фонд «Відродження». Річний звіт 2020. URL: <https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2021/10/report2020.pdf>
12. Міжнародний фонд «Відродження». Річний звіт 2022. URL: <https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2023/08/irf-report-2022-ua.pdf>
13. Міжнародний фонд «Відродження». Річний звіт 2023. URL: <https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2024/07/richnyj-zvit-2023.pdf>
14. Стратегічні орієнтири Міжнародного фонду «Відродження». *Міжнародний фонд «Відродження»*. 2023, 30 травня. URL: <https://www.irf.ua/strategichni-oriyentyry-mizhnarodnogo-fondu-vidrozhennya/>
15. Стратегія Міжнародного фонду «Відродження» на 2024 рік. *Міжнародний фонд «Відродження»*. 2024, 12 березня. URL: <https://www.irf.ua/strategy-24/>
16. Указ Президента України «Про Міжнародний фонд «Відродження» від 13 червня 1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/292/94#Text>
17. Фридрих А. Особенности функционирования фонда «Открытое общество» и его деятельность в РФ (1993–2003 гг.). *Международный научно-исследовательский журнал*. 2017. № 7(61). Ч. 1. С. 63-65. DOI: <https://doi.org/10.23670/IRJ.2017.61.001>
18. Europe and Central Asia. *Open Society Foundations*. URL: <https://www.opensocietyfoundations.org/what-we-do/regions/europe-and-central-asia>
19. Fostering Open Societies in the Former Soviet Bloc. *Open Society Foundations*. URL: <https://www.opensocietyfoundations.org/who-we-are/our-history?#1989-fostering-open-societies-in-the-former-soviet-bloc>
20. Guadalupe C-C. Assessing the International Influence of Private Philanthropy: The Case of Open Society Foundations / Guadalupe C-C., Lucas N., Hayden L. *Global Studies Quarterly*. 2021. № 1. P. 1–14.
21. Open Society Foundations. What we do. URL: <https://www.opensocietyfoundations.org/what-we-do>
22. Soros G. Last Chance for Ukraine and Europe. *Project Syndicate*. 2015, March 30. URL: <https://www.project-syndicate.org/commentary/ukraine-eu-last-chance-by-george-soros-2015-03>
23. Tamkin E. Who's Afraid of George Soros? How an octogenarian businessman became the bogeyman of Europe. *Foreign Policy*. 2017, October 10. URL: <https://foreignpolicy.com/2017/10/10/whos-afraid-of-george-soros/>
24. The Life of George Soros. *George Soros*. URL: <https://www.georgesoros.com/the-life-of-george-soros/>

REFERENCES

1. Burakovskiy, I., Anhel, Ye., Kravchuk, V., & Yukhymenko, S. (2018). *Inozemni nederzhavni fondy v Ukraini: napriamy ta masshtaby diialnosti: analitychna dopovid* [Foreign non-state funds in Ukraine: directions and scope of activity: analytical report]. Kyiv [in Ukrainian].
2. Kulchytskyi, S. (2023). *Struktura Mizhnarodnoho fondu «Vidrodzhennia» u 2023* [Structure of the International Renaissance Foundation in 2023]. *Mizhnarodnyi fond «Vidrodzhennia» — International Renaissance Foundation*. Retrieved from <https://www.irf.ua/structura-fondu-2023/> [in Ukrainian].

3. Kulchytskyi, S. (2023). 33 fakty pro Mizhnarodnyi fond «Vidrodzhennia» [33 facts about the International Renaissance Foundation]. *Mizhnarodnyi fond «Vidrodzhennia» — International Renaissance Foundation*. Retrieved from <https://www.irf.ua/33-fakty/> [in Ukrainian].
4. Mizhnarodnyi fond «Vidrodzhennia». Pro nas [International Renaissance Foundation. About us]. Retrieved from <https://www.irf.ua/about/> [in Ukrainian].
5. Mizhnarodnyi fond «Vidrodzhennia». Prohramy [International Renaissance Foundation. Programs]. Retrieved from <https://www.irf.ua/programs/> [in Ukrainian].
6. Mizhnarodnyi fond «Vidrodzhennia». Richnyi zvit 2004 [International Renaissance Foundation. Annual Report 2004]. Retrieved from https://www.irf.ua/files/ukr/projects_re_810_ua_ar_2004.html [in Ukrainian].
7. Mizhnarodnyi fond «Vidrodzhennia». Richnyi zvit 2005 [International Renaissance Foundation. Annual Report 2005]. Retrieved from https://issuu.com/irf_ua/docs/annual_report_2005 [in Ukrainian].
8. Mizhnarodnyi fond «Vidrodzhennia». Richnyi zvit 2014 [International Renaissance Foundation. Annual Report 2014]. Retrieved from https://www.irf.ua/content/files/annual_report_2014_ua_r.pdf [in Ukrainian].
9. Mizhnarodnyi fond «Vidrodzhennia». Richnyi zvit 2015 [International Renaissance Foundation. Annual Report 2015]. Retrieved from https://www.irf.ua/content/files/irf_report_2015_f.pdf [in Ukrainian].
10. Mizhnarodnyi fond «Vidrodzhennia». Richnyi zvit 2017 [International Renaissance Foundation. Annual Report 2017]. Retrieved from https://www.irf.ua/content/files/annual_report_2017.pdf [in Ukrainian].
11. Mizhnarodnyi fond «Vidrodzhennia». Richnyi zvit 2020 [International Renaissance Foundation. Annual Report 2020]. Retrieved from <https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2021/10/report2020.pdf> [in Ukrainian].
12. Mizhnarodnyi fond «Vidrodzhennia». Richnyi zvit 2022 [International Renaissance Foundation. Annual Report 2022]. Retrieved from <https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2023/08/irf-report-2022-ua.pdf> [in Ukrainian].
13. Mizhnarodnyi fond «Vidrodzhennia». Richnyi zvit 2023 [International Renaissance Foundation. Annual Report 2023]. Retrieved from <https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2024/07/richnyj-zvit-2023.pdf> [in Ukrainian].
14. Stratehichni oryentyry Mizhnarodnoho fondu «Vidrodzhennia» [Strategic guidelines of the International Renaissance Foundation]. *Mizhnarodnyi fond «Vidrodzhennia» — International Renaissance Foundation*. Retrieved from <https://www.irf.ua/strategichni-oriyentyry-mizhnarodnogo-fondu-vidrodzhennya/> [in Ukrainian].
15. Stratehiia Mizhnarodnoho fondu «Vidrodzhennia» na 2024 rik [Strategy of the International Renaissance Foundation for 2024]. *Mizhnarodnyi fond «Vidrodzhennia» — International Renaissance Foundation*. Retrieved from <https://www.irf.ua/strategy-24/> [in Ukrainian].
16. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro Mizhnarodnyi fond «Vidrodzhennia» vid 13 chervnia 1994 r. [Decree of the President of Ukraine «On the International Renaissance Foundation» of June 13, 1994]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/292/94#Text> [in Ukrainian].
17. Fridrik, A. (2017). Osobennosti funkcionirovaniya fonda «Otkrytoe obshchestvo» i ego deyatel'nost' v RF (1993–2003 gg.) [Features of the functioning of the Open Society

- Foundation and its activities in the Russian Federation (1993–2003)]. *Mezhdunarodnyj nauchno-issledovatel'skij zhurnal — International scientific research journal*, 7(61), 63–65. DOI: <https://doi.org/10.23670/IRJ.2017.61.001> [in Russian].
18. Europe and Central Asia. *Open Society Foundations*. Retrieved from <https://www.opensocietyfoundations.org/what-we-do/regions/europe-and-central-asia> [in English].
 19. Fostering Open Societies in the Former Soviet Bloc. *Open Society Foundations*. Retrieved from <https://www.opensocietyfoundations.org/who-we-are/our-history/#1989-fostering-open-societies-in-the-former-soviet-bloc> [in English].
 20. Guadalupe, C-C., Lucas, N., & Hayden, L. (2021). Assessing the International Influence of Private Philanthropy: The Case of Open Society Foundations. *Global Studies Quarterly*, 1, 1–14 [in English].
 21. Open Society Foundations. What we do. Retrieved from <https://www.opensocietyfoundations.org/what-we-do> [in English].
 22. Soros, G. (2015). Last Chance for Ukraine and Europe. *Project Syndicate*. Retrieved from <https://www.project-syndicate.org/commentary/ukraine-eu-last-chance-by-george-soros-2015-03> [in English].
 23. Tamkin, E. (2017). Who's Afraid of George Soros? How an octogenarian businessman became the bogeyman of Europe. *Foreign Policy*. Retrieved from <https://foreignpolicy.com/2017/10/10/whos-afraid-of-george-soros/> [in English].
 24. The Life of George Soros. *George Soros*. Retrieved from <https://www.georgesoros.com/the-life-of-george-soros/> [in English].